

Justitsministeriets
FORSKNINGSKONTOR

Nye foranstaltningsdomme i 2020

JUSTITSMINISTERIET

Resumé

Udvikling i antallet af foranstaltningsdomme og andelen uden tidsbegrænsning:

- Der blev i 2020 afsagt 731 foranstaltningsdomme. Disse domme angår 725 personer, idet seks personer er blevet idømt en foranstaltningsdom to gange i løbet af året.
- I den undersøgte periode er antallet af foranstaltningsdomme i 2020 på det laveste niveau siden 2009.
- I 2020 er det knap halvdelen af foranstaltningsdommene, som er uden tidsbegrænsning. Dette er den største andel i den undersøgte periode.

De dømtes mentale tilstand og tidsbegrænsning:

- 70 pct. af foranstaltningsdommene angår psykisk syge, 17 pct. mentalt retarderede og 13 pct. mangelfuldt udviklede.
- Andelen af domme uden tidsbegrænsning er størst for de psykisk syge (51 pct.), lidt lavere for mentalt retarderede (44 pct.) og lavest for mangelfuldt udviklede m.v. (41 pct.).

Tidsbegrænsning og foranstaltnings art:

- Af de domme, der medfører eller kan medføre indlæggelse/anbringelse, er der i henholdsvis 51 pct. (psykisk syge), 52 pct. (mentalt retarderede) og 41 pct. (mangelfuldt udviklede mv.) af tilfældene ikke fastsat en længstetid for foranstaltningen.

Længstetider for ophold:

- I knap 90 pct. af tilfældene, hvor der er idømt en foranstaltning efter straffelovens § 69, som medfører eller giver mulighed for indlæggelse/anbringelse, er der fastsat en længstetid for opholdet på højst et år.

Tidsbegrænsning og kriminalitetens art:

- Foranstaltningsdommene vedrører hyppigst vold og trusler mod offentligt ansatte (straffelovens § 119) efterfulgt af simpel vold (straffelovens § 244).

Indhold

1	Indledning	4
2	Udvikling i antallet af foranstaltningsdomme og andelen uden tidsbegrænsning	5
3	De dømtes mentale tilstand og tidsbegrænsning	8
4	Tidsbegrænsning og foranstaltningens art	9
5	Længstetider for ophold	12
6	Tidsbegrænsning og kriminalitetens art	13

Personer, der på gerningstiden var utilregnelige på grund af sindssygdom eller tilstande, der må ligestilles hermed, samt personer, der var mentalt retarderede i højere grad, straffes ikke, jf. straffelovens § 16, stk. 1. Tilsvarende gælder personer, der på gerningstiden var mentalt retarderede i lettere grad, eller i en tilstand ligestillet hermed, medmindre særlige omstændigheder taler for at pålægge straf, jf. straffelovens § 16, stk. 2.

Hvis en tiltalt frifindes for straf i medfør af straffelovens § 16, kan retten træffe bestemmelse om anvendelse af andre foranstaltninger, der findes formålstjenlige for at forebygge yderligere lovovertrædelser, jf. straffelovens § 68. Endvidere kan retten, såfremt det findes formålstjenligt, træffe bestemmelse om foranstaltninger i stedet for at idømme straf, hvis gerningsmanden ved den strafbare handlings foretagelse befandt sig i en tilstand, der var betinget af mangelfuld udvikling, svækkelse eller forstyrrelse af de psykiske funktioner, og som ikke er af den i § 16 nævnte beskaffenhed, jf. straffelovens § 69.

En lovændring fra 2000 indebærer, at der – medmindre der er tale om visse typer af personfarlig kriminalitet¹ – skal fastsættes en længstetid for foranstaltningen på fem år, såfremt foranstaltningen medfører eller giver mulighed for, at den dømte anbringes eller indlægges i institution. I sager, hvor foranstaltningen ikke giver mulighed for anbringelse, skal der fastsættes en længstetid, som ikke må overstige tre år.

I forbindelse med nævnte lovændring blev det besluttet, at der løbende skal indsamles oplysninger om domme, afsagt efter lovens ikrafttræden 1. juli 2000, således at Retsudvalget kan holdes orienteret om udviklingen på området.

Den foreliggende statistik omhandler foranstaltningsdomme, der er afsagt i perioden fra d. 1. januar 2020 til d. 31. december 2020. Der er tidligere udarbejdet redegørelser om domme for perioden 1. juli 2000 til 31. december 2001 og separat for årene 2002 til 2019.

I denne rapport belyses udviklingen separat for de psykisk syge (jf. straffelovens § 16, stk. 1, 1. pkt.), de mentalt retarderede (straffelovens § 16, stk. 1, 2. pkt. og straffelovens § 16, stk. 2) samt personer, der henhører under straffelovens § 69 – i det følgende rubriceret under betegnelsen ”mangelfuldt udviklede m.v.”².

Data til brug for undersøgelsen stammer fra Det Centrale Kriminalregister.

¹ Herunder drab, røveri, frihedsberøvelse, alvorlig voldsforbrydelse, trusler efter § 266, brandstiftelse, voldtægt eller anden alvorlig seksualforbrydelse eller forsøg på en af disse forbrydelser, jf. straffelovens § 68 a, stk. 2, og straffelovens § 69 a, stk. 2. I sådanne sager fastsættes i almindelighed ikke en længstetid.

² Ingen sager i 2020 vedrører forbigående, abnorm rus (straffelovens § 16, stk. 1, 3. pkt.).

2

Udvikling i antallet af foranstaltningsdomme og andelen uden tidsbegrænsning

I 2020 blev der afsagt i alt 731³ foranstaltningsdomme, jf. tabel 1. De 731 domme angår 725 personer, idet seks personer er blevet idømt en foranstaltningsdom to gange i løbet af 2020.

Af tabellen ses også, at antallet af foranstaltningsdomme steg fra 2001 frem til 2006. Faldet i 2007 er antagelig relateret til retsreformen, og de efterfølgende år viser da også en stigning i antallet af domme frem til 2011.⁴ Fra 2012 til 2019 fluktuerer antallet af domme mellem 771 og 907. Antallet af domme i 2020 er på det laveste niveau siden 2009.

³ Det bemærkes, at seks af de domme, rapporten omhandler, fortsat var under anke, da rapporten blev udarbejdet.

⁴ Det mindre fald, der ses i 2009, skyldes antageligvis, at data for det år først er blevet udtrukket fra Det Centrale Kriminalregister i 2013. Personer, der efter dommen er døde, slettes i Det Centrale Kriminalregister efter senest to år, hvilket betyder, at sådanne tilfælde i større omfang vil mangle blandt domme vedrørende 2009.

Tabel 1Udvikling i antallet af foranstaltningsdomme samt i andelen af domme uden tidsbegrænsning.⁵

Årstal	Antal	Andel uden tidsbegrænsning
2001	362	43,1 %
2002	460	44,3 %
2003	528	42,2 %
2004	579	38,3 %
2005	685	39,6 %
2006	749	37,5 %
2007	591	37,9 %
2008	680	37,8 %
2009	662	42,6 %
2010	857	35,8 %
2011	924	38,3 %
2012	885	38,3 %
2013	868	39,1 %
2014	907	40,8 %
2015	835	41,7 %
2016	779	40,2 %
2017	771	39,9 %
2018	808	43,6 %
2019	817	43,0 %
2020	731	48,7 %

⁵ Når antallet af nye foranstaltningsdomme, der er afsagt i de enkelte år, afviger en smule fra de tal, der er anført i tidligere rapporter for de enkelte år, skyldes det ankesager. Domme, der er under anke på tidspunktet for rapportens udarbejdelse, inkluderes i opgørelserne, jf. fodnote 3, men i tilfælde af, at disse domme ændres ved dom i 2. instans, korrigeres opgørelserne, således at det er dommen i sidste instans, der indgår.

I en tidligere undersøgelse fra Justitsministeriets Forskningskontor belyses udviklingen i foranstaltningsdomme 1981-2012, idet der ses på, hvilke forhold der har haft betydning for stigningen i antallet af domme set over hele perioden.⁶ Undersøgelsen viser, at væksten i antallet af foranstaltningsdomme primært beror på flere sager vedrørende vold, herunder især flere sager vedrørende vold eller trusler mod offentligt ansatte. Undersøgelsen viser desuden, at væksten i lidt højere grad beror på domme for forhold, der er begået under en indlæggelse på psykiatrisk hospital eller under et andet psykiatrisk behandlingsforløb, end på domme for lovovertrædelser, der er begået, mens den dømte ikke havde kontakt med psykiatrien. En del af væksten vurderes at bero på en øget anmeldelsestilbøjelighed for vold i arbejdslivet. I rapporten nævnes også, at en øget screening af sigtede antageligt har betydning for væksten i domme til mangelfuldt udviklede m.v. Endelig påpeges, at lovændringen fra 2000 – med indførelse af længstetider og nye krav om kontrol og opfølgning – kan have bevirket en øget opmærksomhed vedrørende at registrere lovovertrædelser under foranstaltningen, idet det vil kunne have betydning for det videre forløb, hvilket kan have indebåret, at der hyppigere gives nye domme til nogen, der allerede er underkastet en foranstaltning.

Af tabel 1 ses desuden, at andelen af domme uden tidsbegrænsning generelt ikke varierer markant eller i en entydig retning hen over perioden. I 2020 er andelen af foranstaltningsdomme uden tidsbegrænsning på 48,7 pct. Dette er den største andel af foranstaltningsdomme uden tidsbegrænsning i den undersøgte periode.

⁶ Jørgensen, T.T. (2014): "Udviklingen i domme til foranstaltning."

3

De dømtes mentale tilstand og tidsbegrænsning

Af de 731 domme i 2020 angår 509 (svarende til 70 pct.) psykisk syge, 124 (17 pct.) mentalt retarderede og 98 (13 pct.) mangelfuldt udviklede. 13 af de 124 personer, der er mentalt retarderede, er det i højere grad (straffelovens § 16 stk. 1, 2. pkt.).

Tabel 2

Foranstaltningsdomme fordelt efter foranstaltningens længstetid og de dømtes mentale tilstand, 2020.

	Psykisk syge		Mentalt retarderede		Mangelfuldt udviklede m.v.	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Ingen længstetid	261	51 %	55	44 %	40	41 %
1 år	0	0 %	1	0,8 %	0	0 %
2 år	0	0 %	1	0,8 %	0	0 %
3 år	2	0,4 %	16	13 %	1	1 %
5 år	246	48 %	51	41 %	57	58 %
I alt	509	100 %	124	100 %	98	100 %

Af tabel 2, der angår dommens eventuelle tidsbegrænsning, fremgår, at langt de fleste af de tidsbegrænsede domme har en længstetid på fem år, mens enkelte domme har en længstetid på tre år eller derunder. Af tabellen fremgår desuden, at andelen af domme uden tidsbegrænsning er lidt større for de psykisk syge (51 pct.) end for mentalt retarderede (44 pct.) og mangelfuldt udviklede m.v. (41 pct.).

4

Tidsbegrænsning og foranstaltningens art

Ifølge lovændringen fra 2000 skal der – medmindre kriminaliteten er af den karakter, der fremgår af straffelovens § 68 a, stk. 2, og straffelovens § 69 a, stk. 2, jf. kapitel 6 – fastsættes en længstetid for foranstaltningen på fem år, såfremt foranstaltningen medfører eller giver mulighed for, at den dømte anbringes eller indlægges i institution. I sager, hvor foranstaltningen ikke giver mulighed for anbringelse, skal der fastsættes en længstetid, som ikke må overstige tre år. I de sager, der vedrører de i straffelovens § 68 a, stk. 2, og straffelovens § 69 a, stk. 2, nævnte former for kriminalitet, jf. kapitel 6, fastsættes i almindelighed ikke en længstetid.

Psykisk syge personer

Af de i alt 509 domme, som angår psykisk syge personer, giver 478 mulighed for indlæggelse, mens 27 domme medfører, at den dømte skal anbringes på hospital/institution, jf. tabel 3. Af de i alt 505 domme, der medfører eller kan medføre indlæggelse/anbringelse, er der for 259 domme (svarende til 51 pct.) ikke fastsat en længstetid for foranstaltningen, jf. bestemmelserne i straffelovens § 68 a, stk. 2, og straffelovens § 69 a, stk. 2. Af de resterende domme, der medfører eller kan medføre indlæggelse, har alle 246 domme en længstetid på fem år i overensstemmelse med ordlyden af bestemmelserne i § 68 a, stk. 1, og § 69 a, stk. 1. De resterende to domme giver ikke mulighed for indlæggelse, og der er fastsat en længstetid på tre år for begge domme.

Tabel 3

Foranstaltningsdomme fordelt efter foranstaltningens art og længstetid for psykisk syge, 2020.

	Ingen længstetid	3 år	5 år	I alt
Tilsyn/ambulant behandling <i>uden</i> mulighed for indlæggelse	2	2	0	4
Tilsyn/ambulant behandling <i>med</i> mulighed for indlæggelse	92	0	139	231
Behandling med mulighed for indlæggelse	141	0	106	247
Anbringelse på hospital/institution	26	0	1	27
Institution med mulighed for anbringelse på sikret afdeling	0	0	0	0
I alt	261	2	246	509

Mentalt retarderede

Med hensyn til de mentalt retarderede er der afsagt 87 domme, som giver mulighed for anbringelse, mens 19 domme medfører, at den dømte skal anbringes, jf. tabel 4. Af de i alt 106 domme, der medfører eller kan medføre anbringelse, er der for 55 domme (svarende til 52 pct.) ikke fastsat længstetid for foranstaltningen.

Som nævnt skal der i domme, hvor foranstaltningen ikke giver mulighed for anbringelse, fastsættes en længstetid, der ikke må overstige tre år. Dette er tilfældet i samtlige 18 domme, der ikke angår anbringelse/giver mulighed for anbringelse.

Tabel 4

Foranstaltningsdomme fordelt efter foranstaltningens art og længstetid for mentalt retarderede, 2020.

	Ingen længstetid	1 år	2 år	3 år	5 år	I alt
Tilsyn <i>uden</i> mulighed for anbringelse	0	1	1	16	0	18
Tilsyn <i>med</i> mulighed for anbringelse	30	0	0	0	46	76
Anbringelse på hospital/institution	16	0	0	0	2	18
Institution m. mulighed for midlertidig anbringelse i sikret afd.	8	0	0	0	3	11
Anbringelse i sikret afdeling/institution	1	0	0	0	0	1
I alt	55	1	1	16	51	124

Mangelfuld udvikling m.v.

Af de 98 domme i nedenstående tabel 5, som angår personer med mangelfuld udvikling m.v., er der en anbringelsesdom og 97 domme, som kan medføre indlæggelse/anbringelse. I 40 ud af de 98 domme, der alle medfører eller kan medføre indlæggelse/anbringelse, er der ikke fastsat længstetid. Dette svarer til 41 pct., hvilket er en mindre andel end for de psykisk syge og de mentalt retarderede. En enkelt sag med mulighed for indlæggelse har en længstetid på 3 år.

Tabel 5

Foranstaltningsdomme fordelt efter foranstaltningsens art og længstetid for mangelfuldt udviklede m.v., 2020.

	Ingen længstetid	3 år	5 år	I alt
Tilsyn/ambulant behandling uden mulighed for indlæggelse	0	0	0	0
Ambulant behandling med mulighed for indlæggelse	25	0	43	68
Tilsyn med mulighed for indlæggelse	2	1	4	7
Behandling med mulighed for indlæggelse	12	0	10	22
Anbringelse på hospital/institution	1	0	0	1
Institution med mulighed for midlertidig anbringelse i sikret afdeling	0	0	0	0
I alt	40	1	57	98

5

Længstetider for ophold

Hvis der idømmes en foranstaltning efter straffelovens § 69, som medfører eller giver mulighed for anbringelse i institution eller på hospital, jf. straffelovens § 69 a, stk. 1 og stk. 2, skal der i alle tilfælde fastsættes en længstetid for opholdet. Længstetiden for opholdet kan – uanset en eventuel længstetid for foranstaltningen – i almindelighed ikke overstige ét år.

Som det fremgår af tabel 6, er der i 87 af de i alt 98 domme vedrørende straffelovens § 69 fastsat en længstetid for opholdet på højst ét år. Der er to domme med en længstetid for opholdet på to år og to domme med en længstetid på tre år. I seks tilfælde, hvor der gives mulighed for indlæggelse, er der ikke fastsat en længstetid for opholdet.

Tabel 6

Foranstaltningsdomme fordelt efter foranstaltningens art og længstetiden for ophold for mangelfuldt udviklede m.v., 2020.

	Ingen længstetid	1 år	2 år	3 år	I alt
Ambulant behandling med mulighed for indlæggelse	2	65	1	0	68
Tilsyn med mulighed for indlæggelse	2	4	0	1	7
Behandling med mulighed for indlæggelse	2	19	1	0	22
Anbringelse i hospital/institution	0	0	0	1	1
Institution m. mulighed for midlertidig anbringelse i sikret afd.	0	0	0	0	0
I alt	6	87	2	2	98

Tidsbegrænsning og kriminalitetens art

Der skal i almindelighed ikke fastsættes længstetid i sager, der vedrører drab, røveri, frihedsberøvelse, alvorlig voldsforbrydelse, trusler efter § 266, brandstiftelse, voldtægt eller anden alvorlig seksualforbrydelse eller forsøg på en af disse forbrydelser, jf. straffelovens § 68 a, stk. 2, og straffelovens § 69 a, stk. 2. Hvorvidt en forbrydelse er omfattet af bestemmelserne, f.eks. har karakter af en alvorlig voldsforbrydelse, afhænger af en konkret vurdering af forbrydelsens beskaffenhed og omstændigheder. I sager, der angår andre former for kriminalitet, skal der som udgangspunkt fastsættes en længstetid.

I tabel 7 ses foranstaltningsdomme, som er idømt psykisk syge personer, fordelt efter kriminalitetens art. I tilfælde af, at personen er dømt for flere forhold, er det den alvorligste lovovertrædelse, sagen kategoriseres efter. Det skal bemærkes, at Justitsministeriets Forskningskontor i visse tilfælde har ændret den kategorisering, som politiet har foretaget, således at de former for lovovertrædelser, der er nævnt i straffelovens § 68 a, stk. 2, og straffelovens § 69 a, stk. 2, prioriteres over øvrige lovovertrædelser.⁷

⁷ Sidstnævnte prioritering har været anvendt siden 2013. Ændringen betyder, at andelen af sager, der vedrører trusler (straffelovens § 123 og § 266), bliver relativ stor, idet den nu prioriteres over eksempelvis simpel vold (straffelovens § 244) og vold og trusler mod offentligt ansatte (straffelovens § 119).

Tabel 7

Foranstaltningsdomme fordelt efter kriminalitetens art og foranstaltningens længstetid for psykisk syge, 2020.

	Ingen længstetid	3 år	5 år	I alt
Voldtægt	5	0	1	6
Andet seksuelt forhold end samleje	1	0	0	1
Blufærdighedskrænkelser	2	0	0	2
Andre sædelighedsforbrydelser	0	0	3	3
Vold/trusler mod off. ansatte	94	0	121	215
Drab	5	0	0	5
Forsøg på drab	7	0	0	7
Simpel vold	21	0	42	63
Grov vold	34	0	3	37
Vold i øvrigt	2	0	1	3
Kvalificeret brandstiftelse	3	0	0	3
Brandstiftelse i øvrigt	26	0	0	26
Trusler	38	0	6	44
Tyveri	4	0	21	25
Røveri	13	0	0	13
Andre straffelovsovertrædelser	4	2	29	35
Særlovsovertrædelser	1	0	19	20
I alt	261	2	246	509

Der er i intet tilfælde af de sager, som angår drab, forsøg på drab, røveri, kvalificeret brandstiftelse, brandstiftelse i øvrigt, andet seksuelt forhold end samleje eller blufærdighedskrænkelser fastsat en længstetid for foranstaltningen.

I en sag vedrørende voldtægt, i tre sager vedrørende grov vold og i seks sager vedrørende trusler er der fastsat en længstetid på fem år.

For så vidt angår simpel vold er der i halvdelen af sagerne fastsat en længstetid. For sager angående vold eller trusler mod offentligt ansatte (straffelovens § 119), tyveri, andre

straffelovsovertrædelser⁸ samt særlovsovertrædelser⁹ er der i størsteparten af tilfældene fastsat en længstetid. Endelig ses af tabellen, at der er fastsat en længstetid i alle sager om andre sædelighedsforbrydelser.

Nedenfor ses fordelingen af kriminalitetens art og foranstaltningens længstetid for de mentalt retarderede (tabel 8) og de mangelfuldt udviklede m.v. (tabel 9).

⁸ Sagerne under kategorien 'andre straffelovsovertrædelser' vedrører primært narkotikakriminalitet (straffelovens § 191). Derudover vedrører det fornærmelig tiltale mod polititjenestemænd (straffelovens § 121), hjælp til undvigelse (straffelovens § 124), misbrug af faresignal mv. (straffelovens § 135), falsk anklage/bevisforvanskelse (straffelovens § 164), pengefalsk (straffelovens § 166), dokumentfalsk (straffelovens § 171), uagtsom brandstiftelse (straffelovens § 182), forvoldt fare for epidemi (straffelovens § 192), forstyrrelse af samfærdselsmidlerne (straffelovens § 193), husfredskrænkelser (straffelovens § 264), afpresning (straffelovens § 281), moms, skatte og toldsvig (straffelovens § 289), hæleri (straffelovens § 290), hærværk (straffelovens § 291), brugstyveri (straffelovens § 293) og ulovlig selvtægt (straffelovens § 294).

⁹ Særlovsovertrædelserne angår lov om euforiserende stoffer, udlændingeloven, færdselsloven og lov om tilhold.

Tabel 8

Foranstaltningsdomme fordelt efter kriminalitetens art og foranstaltningens længstetid for mentalt retarderede, 2020.

	Ingen længstetid	1 år	2 år	3 år	5 år	I alt
Voldtægt	3	0	0	1	0	4
Andet seksuelt forhold end samleje	0	0	0	0	1	1
Blufærdighedskrænkelser	2	0	0	0	0	2
Vold/trusler mod off. ansatte	24	0	0	3	20	47
Simpel vold	3	1	0	2	13	19
Grov vold	7	0	0	0	0	7
Brandstiftelse i øvrigt	7	0	0	1	4	12
Trusler	6	0	0	3	1	10
Tyveri	0	0	1	3	4	8
Røveri	2	0	0	0	0	2
Andre straffelovsovertrædelser	0	0	0	2	6	8
Særlovsovertrædelser	0	0	0	1	2	3
I alt	55	1	1	16	51	124

Hvad angår de mentalt retarderede, er der i ingen af sagerne vedrørende røveri, grov vold og blufærdighedskrænkelser fastsat en længstetid for foranstaltningen. For voldtægt, brandstiftelse i øvrigt og trusler er der i størsteparten af sagerne ikke fastsat en længstetid.

Tabel 9

Foranstaltningsdomme fordelt efter kriminalitetens art og foranstaltningens længstetid for mangelfuldt udviklede m.v., 2020.

	Ingen længstetid	3 år	5 år	I alt
Voldtægt	2	0	0	2
Andet seksuelt forhold end samleje	0	0	1	1
Blufærdighedskrænkelser	0	0	2	2
Andre sædelighedsforbrydelser	0	0	1	1
Vold/trusler mod off. ansatte	18	0	14	32
Forsøg på drab	1	0	0	1
Simpel vold	3	0	17	20
Grov vold	3	0	3	6
Vold i øvrigt	1	0	1	2
Kvalificeret brandstiftelse	1	0	0	1
Brandstiftelse i øvrigt	4	0	0	4
Trusler	2	1	4	6
Tyveri	2	0	4	6
Røveri	2	0	0	2
Andre straffelovsovertrædelser	0	0	10	10
Særlovsovertrædelser	0	0	4	4
I alt	40	1	57	98

Hvad angår mangelfuldt udviklede mv., er der i ingen af sagerne vedrørende forsøg på drab, røveri, kvalificeret brandstiftelse, brandstiftelse i øvrigt eller voldtægt fastsat en længstetid for foranstaltningen. I alle tilfælde vedrørende andet seksuelt forhold end samleje, blufærdighedskrænkelser eller andre sædelighedsforbrydelser er der fastsat en længstetid på fem år for foranstaltningen.

Nye foranstaltningsdomme i 2020

Forfatter

Justitsministeriets Forskningskontor

Dato

November 2021

Justitsministeriet
Slotsholmsgade 10
1216 København K

Telefon

72 26 84 00

Email

jm@jm.dk

ISSN

2245-7771